# The incriminating deficiencies of inhuman treatments in the criminal law of the Republic of Moldova

## Carențele incriminării tratamentelor inumane În legea penală a Republicii Moldova

Nicolae BUZA*

**Abstract:**

Under the Criminal Code of the Republic of Moldova inhuman treatments are categorized as a war crime. International and national regulatory developments on war crimes reveal a more closely link between them and human rights institutions, regarding the purpose of protecting individuals against any harm. To this end, at any time and anywhere, remain prohibited: mutilations, cruelties, tortures and torments, hostage taking, dignity harm, particularly humiliating and degrading treatment, etc. To achieve such goals, we need an accurate analysis of both: the prohibited act and its appropriate punishment.

The analysis of the incriminating text regarded by the 137th article of the Criminal Code of the Republic of Moldova, gives us the right to affirm that its content is not sufficiently clear do to the use of terms with multiple meanings, some estimated indexes or even careless drafting. That kind of approach denies from the start the uniform application of criminal law, containing also a high potential for deviation from the principle of legality in applying the law. Thus, the aim of this study remains not only the detection of incriminating faults but also developing solutions to improve the criminal law on inhuman treatments.

**Keywords:**

torture, inhuman treatment, physical and psychic distress, execution without legal proceedings, deficiency, mutilation, extermination, war crime

* doctorand, Catedra Drept Penal şi Criminologie, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova, Chişinău, Republica Moldova



BUZA, N., (2010) The incriminating deficiencies of inhuman treatments in the criminal law of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

Interzicerea torturii şi tratamentului inuman sau degradant se include în „nucleul constant" al drepturilor omului. Dreptul umanitar internaţional prevede interzicerea absolută de la săvârşirea acţiunilor nominalizate, ba mai mult ca atât, de la aceste drepturi nu se poate deroga niciodată.

Caracterul ilicit al faptei pentru astfel de situaţii, se determină cu prioritate, prin raportarea conduitei respective la norma de drept internaţional. Astfel, printre instrumentele juridice internaţionale care formează standardul minim de tratament umanitar, menţionăm: Convenţia (I) pentru îmbunătăţirea sorţii răniţilor şi bolnavilor din forţele armate în campanie*, Convenţia (II) pentru îmbunătăţirea sorţii răniţilor, bolnavilor şi naufragiaţilor din forţele armate marine †, Convenţia (III) cu privire la tratamentul prizonierilor de război ‡, Convenţia (IV) cu privire la protecţia persoanelor civile în timp de război §, Protocolului (I) Adiţional la Convenţiile de la Geneva din 1949, referitor la protecţia victimelor conflictelor armate internaţionale** şi Protocolul (II) Adiţional la Convenţiile de la Geneva din 1949, referitor la protecţia victimelor conflictelor armate fără caracter internaţional ††.

Prin dispoziţiile speciale ale instrumentelor de drept umanitar, statele se angajează să adopte pe plan naţional măsuri de ordin legislativ şi organizaţional, care urmăresc o corectă şi integrală aplicare a dreptului internaţional umanitar.‡‡ Această obligaţie a fost executată de către Republica Moldova, or, în dreptul intern, infracţiunea de tratamente inumane este incriminată la art.137, Capitolul I – „Infracţiuni contra păcii şi securităţii omenirii, infracţiuni de război" al Părţii Speciale a Codului penal al Republicii Moldova§§, fiind catalogată drept crimă de război.

În cea mai mare parte a incriminării, conţinutul constitutiv al infracţiunii, aşa cum afirmă experţii Consiliului Europei – Mariavaleria del Tufo şi Vincent Coussirat-Coustere ***, corespunde indicaţiilor Convenţiilor de la Geneva din 1949 şi cu art.8 din Statutul de la Roma al Curţii Penale Internaţionale†††. Totodată, experţii sus-menţionaţi înaintează anumite rezerve faţă de textul incriminator. Cea mai stringentă problemă apare în primul rînd în legătură cu

---

* Încheiată la Geneva la 12.08.1949, în vigoare pentru Republica Moldova din 26.11.1993.
† Încheiată la Geneva la 12.08.1949, în vigoare pentru Republica Moldova din 24.11.1993.
‡ Încheiată la Geneva la 12.08.1949, în vigoare pentru Republica Moldova din 24.11.1993.
§ Încheiată la Geneva la 12.08.1949, în vigoare pentru Republica Moldova din 24.11.1993.
** Adoptat la Geneva la 10.07.1977, în vigoare pentru Republica Moldova din 24.11.1993.
†† Adoptat la Geneva la 10.07.1977, în vigoare pentru Republica Moldova din 24.11.1993.
‡‡ *O.Balan, V. Rusu, V. Nour,* Drept internaţional umanitar, Editura Universităţii de Criminologie, Chişinău, 2003, pp.303-305.
§§ Codul penal: Legea Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129. (13 septembrie). În vigoare din 12 iunie 2003.
*** Expertiza Codului penal al Republicii Moldova efectuată de către experţii Consiliului Europei, 2005 // www.bice.md
††† Statutul Curţii Penale Internaţionale de la Roma, adoptat la 17 iulie 1998, semnat de Republica Moldova la 8 septembrie 2000.



BUZA, N., (2010) The incriminating deficiencies of inhuman treatments in the criminal law of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

titlul articolului. Aceasta deoarece, denumirea articolului nu corespunde acţiunilor grave descrise în dispoziţia incriminatorie; or, printre formele de exprimare a laturii obiective a tratamentelor inumane se enumără şi tortura. Potrivit art.3 din Convenţia Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale *, există o distincţie clară între aceşti doi termeni, regăsind în materie de tratament inuman un prag de gravitate mai jos decât în cazul torturii, ori atingerea adusă integrităţii fizice nu poate constitui niciodată un tratament inuman. Principiul pragului de graviditate a fost aplicat la tratamentele inumane în cauza *Irlanda c/ Regatului Unit* : „Pentru a cădea sub incidenţa art.3, o maltratare trebuie să atingă un prag de gravitate. Aprecierea acestui minim este relativă prin esenţă, ea depinde de ansamblul circumstanţelor cauzei, în special de durata tratamentului şi de efectele sale fizice sau mintale, precum şi, uneori, de sexul, vârsta sau starea de sănătate a victimei" †.

Definiţia tratamentului inuman include un astfel de tratament, care provoacă intenţionat grave suferinţe psihice şi fizice şi care [...] nu poate fi justificat. Deseori are loc combinarea suferinţelor fizice şi psihice. Nu toate acţiunile care au consecinţe emoţionale pentru persoană, pot fi considerate ca tratamente inumane, dar numai acele care provoacă suferinţe grave de natura fizică sau psihică. Aşadar, aici importanţă are nu intenţia persoanei care a întreprins măsurile corespunzătoare, dar caracterul acţiunilor sale şi consecinţele pentru victimă. În forma şi conţinutul utilizat în literatura de specialitate şi în legislaţiile penale, noţiunea de tratamente inumane, reprezintă generalizarea unui concept asupra torturii, concept creat de-a lungul secolelor de la apariţia civilizaţiilor ‡.

Potrivit art.1 al Convenţiei împotriva torturii şi altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante§, termenul „tortură" desemnează orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenţie, o durere sau suferinţe puternice, de natură fizică sau psihică, în special cu scopul de a obţine, de la această persoană sau de la o persoană terţă, informaţii sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terţă persoană l-a comis sau este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a face presiuni asupra unei terţe persoane, sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci cînd o asemenea durere sau suferinţă sunt

---

* Convenţia Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, ratificată de Republica Moldova prin Hotărîrea Parlamentului nr.1298-XIII din 24.07.1997 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.54-55/502. (21 august).

† CEDH, 18 ianuarie 1978 // *J.L. Charrier, A. Chiriac,* Codul Convenţiei Europene a Drepturilor Omului, Editura Litec, Paris, 2008, p.74.

‡ *A. Barbăneagră, V. Gamurari,* Crimele de război, Tipografia Reclama, Chişinău, 2008, p.267.

§ Adoptată la 10 decembrie 1984 la New York, Republica Moldova a aderat prin Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova nr.473-XIII din 31.05.1995, în vigoare pentru Republica Moldova din 28 decembrie 1995.



BUZA, N., (2010) The incriminating deficiencies of inhuman treatments in the criminal law of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

provocate de către un agent al autorității publice sau orice altă persoană care acționează cu titlu oficial, sau la instigarea sau cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane. Acest termen nu se referă la durerea ori suferințele rezultînde exclusiv din sancțiuni legale, inerente acestor sancțiuni sau ocazionate de ele. Astfel, provocarea, în mod intenționat a unor dureri sau suferințe puternice fizice ori psihice unei persoane în scopurile nominalizate, corespunde unui alt text incriminator, prevăzut la art.309/1 – „Tortura", Capitolul XIV al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova – „Infracțiuni contra justeției". Mai mult ca atât, aplicarea torturii constituie circumstanță agravantă pentru unele infracțiuni din Capitolul II – „Infracțiuni contra vieții şi sănătății persoanei" (art.151 alin.(2) lit.e); art.152 alin.(2) lit.f)); Capitolul IV – „Infracțiuni privind viața sexuală" (art.171 alin.(2) lit.f); art.172 alin.(2) lit.g)); Capitolul VI – „Infracțiuni contra patrimoniului" (art.188 alin.(3) lit.d); art.189 alin.(3) lit.d) CP RM etc. De asemenea, infracțiunea de tîlhărie (art.188 alin.(3) lit.d) şi şantaj (art.189 alin.(3) lit.d) CP RM prin / însoțit de tratament inuman sporește răspunderea penală ca efect al intensificării gradului de prejudiciabilitate.

În concluzie, tortura şi tratamentul inuman, ar putea fi analizate prin prisma legii penale sub un triplu aspect: fie ca incriminări distincte, fie ca elemente constitutive al unei incriminări sau ca metode în conținutul variantelor agravate. Aici apare ca firească întrebarea: noțiunea de tratament inuman şi tortură au aceiași semnificație în legea penală a Republicii Moldova?

Potrivit pct.9 alin.(3) al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor" nr.23 din 28.06.2004 *, prin „tortură" se înțelege orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, fizice ori psihice, mai ales cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a face presiuni asupra ei ori de a intimida sau de a face presiuni asupra unei terțe persoane, sau pentru oricare alt motiv bazat pe o formă de discriminare oricare ar fi ea, atunci cînd o asemenea durere sau astfel de suferințe sunt aplicate de către un agent al autorității publice sau de orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau la instigarea ori cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane. Noțiunea de „tortură" nu se referă la durerea ori suferințele rezultând exclusiv din sancțiuni legale, inerente acestor sancțiuni sau ocazionate de ele.

Dat fiind suprapunerea conținutului circumstanței agravante a infracțiunii de tîlhărie prin tortură (art.188 alin.(3) lit.d) CP RM) şi conținutului constitutiv al incriminării distincte de tortură, considerăm că ori de cîte ori actele de tortură sunt utilizate în cadrul activităților de înfăptuire a justiției sau care

* Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2004, nr.8, p.5



BUZA, N., (2010) The incriminating deficiencies of inhuman treatments in the criminal law of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

contribuie la înfăptuirea justiţiei de către o persoană care acţionează cu titlu oficial va fi aplicabil art.309/1 CP RM. Tocmai aceasta este linia de demarcare care ne permite delimitarea infracţiunii de tortură de alte fapte conexe care atentează asupra sănătăţii persoanei, asupra vieţii sexuale a acesteia etc.; or interpretarea cauzală facută de către Plenul Curţii Supreme de Justiţie referitoare la sustragerea bunurilor, trebuie să aibă acelaşi înţeles, având o sferă de aplicabilitate uniformă şi constantă indiferent de obiectul atentării.

Prin „tratament inuman", conform pct.9 alin.(3) al aceleiaşi Hotărâri explicative a Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, trebuie de înţeles orice tratament, altul decât tortura, de natură să provoace intenţionat grave suferinţe fizice ori psihice, care nu se pot justifica. Această interpretare vine încă o dată să întărească regula distinctivităţii termenului de tortură şi tratament inuman.

În pofida reglementărilor internaţionale, a jurisprudenţei constante a Curţii Europene, precum şi a interpretării cazuale a termenului de tortură şi tratament inuman, legiuitorul moldav neglijează cu vehemenţă pragul de gravitate a acestora. Prin prisma alin.(1) art.137 CP RM, deducem că legiuitorul suprapune termenul de tortură termenului de tratament inuman, unde tortura este partea, iar tratamentul inuman întregul.

Pe de altă parte, în lumina alin.(3) art.137 CP RM, torturarea apare ca o formă agravantă a tratamentului inuman. Prin urmare, în art.137 CP RM se evidenţiază o inconvenientă logico-formală care trebuie înlăturată de urgenţă. În vederea redresării situaţiei depistate, făcând apel la modelul incriminator român, şi anume la componenţa corespondentă prevăzută la art.358 CP al României *, ar fi şi cazul operării în denumirea art.137 CP RM a termenului de tratamente neomenoase. De asemenea se impune excluderea torturii ca formă de exprimare a laturii obiective a infracţiunii prevăzute la alin.(1) art.137 CP RM.

Ţinându-se cont de pragul de gravitate al torturii în comparaţie cu cel a tratamentelor inumane, în contextul în care tortura reprezintă potrivit art.8 al Statutului Curţii Penale Internaţionale de la Roma – crimă de război, în eventualitatea modificării denumirii art.137 CP RM, din tratamente inumane în tratamente neomenoase, pledăm pentru agravarea răspunderii penale în ipoteza torturării destinatarilor componenţei investigate, adică răniţilor, bolnavilor, prizonierilor, persoanelor civile, membrilor personalului sanitar civil sau al Crucii Roşii şi al organizaţiilor asimilate acesteia, naufragiaţilor, precum şi oricărei alte persoane căzute sub puterea adversarului.

Pe lîngă modificările propuse, ar fi şi cazul ca legiuitorul moldav să definească în termeni mai precişi ce se consideră tratament inuman şi ce se consideră tortură, avînd în vedere consecinţele ce decurg din acestea. Regretabil

* Codul penal al României: Legea nr.15/1968. Buletinul Oficial nr.79-79bis/21.06.1968, republicat în temeiul Legii nr.140/1997 // Monitorul Oficial al României, 1997, nr.65. (16 aprilie).



BUZA, N., (2010) The incriminating deficiencies of inhuman treatments in the criminal law of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

este şi faptul că art.137 CP RM descrie comportamente care au puţine în comun. Spre exemplu, lipsirea de libertate fără temei legal este considerat tratament inuman în acelaşi context cu deportarea. De notat că, printre încălcarile grave care sunt catalogate de art.8 al Statutului Curţii Penale Internaţionale de la Roma drept crime de război, nu se enumeră lipsirea de libertate fără temei legal. Eventual acesată faptă poate fi interpretată în termenii Statutului, ca fiind privarea intenţionată a unui prizonier de război sau a altei persoane protejate de drepturile la un proces echitabil şi just (art.8 alin.(2) lit.a) pct.VI) sau ca luare de ostatici (art.8 alin.(2) lit.a) pct.VIII), ambele fiind cuprinse la alin.(2) art.137 CP RM, motiv pentru care, forma de exprimare a laturii obiective – lipsirea de libertate fără temei legal, nu-şi găseşte justificare.

Nu este reuşită nici formularea agravantei prevăzute la lit.e) alin.(2) art.137 CP RM. În accepţiunea actuală, aşa cum corect afirmă prof. A. Barbăneagră [*], agravanta *„condamnarea de către o instanţă de judecată constituită în mod ilegal fără judecată prealabilă şi fără respectarea garanţiilor juridice fundamentale prevăzute de lege”* constituie un nonsens juridic. Indubitabil, dacă o persoană este condamnată de către o instanţă de judecată constituită în mod ilegal, nu mai are relevanţă juridică faptul dacă a avut loc sau nu o judecată prealabilă, au fost sau nu respectate garanţiile juridice. Deaceea, pentru asigurarea unei formulări adecvate din perspectiva caracterului semantico-lingvistic, ar fi necesar de reformulat lit.e) alin.(2) art.137 CP RM. Din nou considerăm că cel mai reuşit model incriminator în materia investigată este cel român, corespondentul căreia îl regăsim la lit.e) alin.(2) art.358 CP al României - *„condamnarea sau execuţia fără o judecată prealabilă efectuată de către o instanţă constituită în mod legal şi care să fi judecat cu respectarea garanţiilor judiciare fundamentale prevăzute de lege”*.

Carenţele incriminării tratamentelor inumane nu se termină însă aici, căci alin.(3) art.137 CP RM ridică o problemă fără precedent în legea penală a Republicii Moldova; or, se incriminează fapta de *„torturare, mutilare, exterminare sau executare fără o judecată legală a persoanelor menţionate la alin.(1)”*. Din logica lucrurilor rezultă că, în ipoteză contrară, dacă persoanele menţionate la alin.(1) au beneficiat de un proces legal, ele pot fi supuse torturii, mutilării, sau exterminării, ceea ce este absolut inadmisibil.

Dreptul la viaţă, interzicerea torturii sau tratamentului inuman ori degradant, interzicerea sclaviei, principiul „nullum crimen sine lege” şi „nullum poena sine lege” şi principiul neretroactivităţii a legii penale formează aşa numitul „nucleu constant” al drepturilor omului [†], iar derogarea de la acestea, nu este acceptată nici printr-o circumstanţă. Aceste drepturi nu pot fi nici limitate, nici suspendate. Deaceea, pentru a da sens dispoziţiilor nominalizate, se impune excluderea din agravanta nominalizată a sintagmei *„sau executarea fără o judecată legală”*.

[*] A. Barbăneagră, V. Gamurari, op. cit., p.279.

[†] *M.M. Pivnicerı,* Răspunderea penală în dreptul internaţional, Editura Polirom, Iaşi, 1999, p.79.



BUZA, N., (2010) The incriminating deficiencies of inhuman treatments in the criminal law of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

În concluzie conchidem că, statul în calitate de garant al ordinii publice, este liber de a adopta măsuri penale necesare în vederea realizării principiului securităţii raporturilor juridice. Totuşi această libertate nu este una nelimitată; or, accesibilitatea, previzibilitatea şi claritatea*, reprezintă trei componente ale legalităţii în viziunea Convenţiei Europene a Drepturilor Omului care se referă la exercitarea de către stat a puterii sale discreţionare în scopuri legitime.

Neclaritatea incriminării investigate, datorată utilizării unor termeni cu înţelesuri multiple, a unor indicii estimative, aderarea la conţinuturi neexhaustive sau chiar strecurarea unor redactări neglijente ce afectează caracterul semantico-lingvistic al normei, constatarea necesităţii de a lua două soluţii pentru situaţii incompatibile una cu alta, lipsa de compatibilitate dintre varianta-tip şi varianta agravată – înlătură din start aplicarea uniformă a legii penale, conţinând totodată şi un înalt potenţial de deviere de la principiul legalităţii în procesul de aplicare a dreptului. Din aceste considerente, contestarea opţiunilor legiuitorului în prezentul studiu nu are drept scop limitarea sau imixtiunea în exercitarea principiului libertăţii adoptării măsurilor penale necesare, ci are menirea de a exclude lacunele şi imperfecţiunile legislative în materie de drept penal substanţial.

Sperăm că propunerile făcute cu ocazia acestei investigaţii, vor constitui obiectul unei Legii pentru modificarea şi completarea Codului penal al Republicii Moldova.

* *D. Gomien,* Ghid ( Vade-mecum) al Convenţiei Europene pentru Drepturile Omului. Direcţia pentru Drepturile Omului a Consiliului Europei, Tipografia Centrală, Chişinău, 2003, p.55.



BUZA, N., (2010) The incriminating deficiencies of inhuman treatments in the criminal law of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

## References:

Expertiza Codului penal al Republicii Moldova efectuată de către experţii Consiliului Europei, 2005 // www.bice.md

Statutul Curţii Penale Internaţionale de la Roma, adoptat la 17 iulie 1998, semnat de Republica Moldova la 8 septembrie 2000.

Convenţia Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, ratificată de Republica Moldova prin Hotărîrea Parlamentului nr.1298-XIII din 24.07.1997 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.54-55/502. (21 august).

Buletinul Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, 2004, nr.8, p.5

Codul penal al României: Legea nr.15/1968. Buletinul Oficial nr.79-79bis/21.06.1968, republicat în temeiul Legii nr.140/1997 // Monitorul Oficial al României, 1997, nr.65. (16 aprilie).

Încheiată la Geneva la 12.08.1949, în vigoare pentru Republica Moldova din 26.11.1993.

Adoptat la Geneva la 10.07.1977, în vigoare pentru Republica Moldova din 24.11.1993.

CEDH, 18 ianuarie 1978 // *J.L. Charrier, A. Chiriac,* Codul Convenţiei Europene a Drepturilor Omului, Editura Litec, Paris, 2008, p.74.

Adoptată la 10 decembrie 1984 la New York, Republica Moldova a aderat prin Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova nr.473-XIII din 31.05.1995, în vigoare pentru Republica Moldova din 28 decembrie 1995.

Codul penal: Legea Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129. (13 septembrie). În vigoare din 12 iunie 2003.

Balan,O.,Rusu,V.,Nour,V. (2003). *Drept internaţional umanitar*, Editura Universităţii de Criminologie, Chişinău

Barbăneagră,A., Gamurari,V. (2008).*Crimele de război*, Tipografia Reclama, Chişinău, 2008

Gomien, D. (2003). Ghid ( Vade-*mecum) al Convenţiei Europene pentru Drepturile Omului. Direcţia pentru Drepturile Omului a Consiliului Europei*, Tipografia Centrală, Chişinău,

Pivniceru M. (1999). *Răspunderea penală în dreptul internaţional*, Editura Polirom, Iaşi



BUZA, N., (2010) The incriminating deficiencies of inhuman treatments in the criminal law of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010